

ÇÜRÜMENİN MERKEZİ OLARAK AİLE VE MODERNİTE

Gizem Çınar

Pandora'nın Kutusu, mitolojik bir hikayeye gönderme yapmaktadır. Zeus, Pandora'ya asla açmamasını tembihleyerek bir kutu verir. Pandora merakına yenilir, kutuyu açar ve kutunun içindeki tüm kötülükler dünyaya yayılır. Kutuyu kapattığındaysa kutuda kalan şey 'umut' olmuştur. Pandora'nın Kutusu metaforik olarak aileyi karşılar. **Yeşim Ustaoglu**, olumluluğu kendinden menkul bir kavram olan 'aileyi' filmin hemen başında, kaybolan annelerini aramak için bir araya gelmiş, Batı Karadeniz'e yolculuk yapan üç kardeşin birbirleriyle kurdukları ilişki üzerinden tartışmaya açmıştır. Bu mecburi yolculukta, aynı şehirde, birbirlerinden habersiz, kendi hayatlarıyla meşgul yaşamakta olan kardeşlerin, sürekli üstünü kapatarak kaçmaya çalıştıkları sorunları gün yüzüne çıkacaktır.

Farklı kuşaktan iki anne olan Nusret ve Nesrin üzerinden birbirinden farklı iki aile yapısı ortaya konmuştur. Bir yanda, taşrada doğmuş, babaları tarafından terk edilmiş, annenin sevgi ve ilgisinden mahrum büyümüş, geçmişlerini -anneyi- taşrada bırakarak kente göç etmiş, farklı hayatlara savrulmuş kardeşler vardır. Güzin, sevgiye muhtaç olmasıyla onaylanmayan bir ilişki yaşar, hayatındaki sorunların ve babalarının kendilerini terk edişinin nedenini dahi annesinde bulur. Mehmet, kentin dışına ittiği tutunamayandır, boşlukta savrulmaktadır, babasının terk edişini inkar eder. Nesrin'se çekirdek ailesinde kocası ve oğluya sorun yaşamaktadır.

Diğer bir yandaysa, orta sınıf, steril çekirdek aile vardır. Kontrolcü, otoriter anne, ilgisiz baba ve kendini arayan, yaşamı sorgulayan, bu evrede aileden uzaklaşmaya ihtiyaç duymuş oğul.

Bu kusursuz görünümlü aile de çatırdamaya başlamıştır. Nesrin ve kocası arasında cinsel sorunlar vardır. Nesrin'in baskıcı tavrı, oğlunun evden uzaklaşmasına neden olmuştur.

Bu iki örnekte de yönetmen, aileyi sorunlu bir yapı olarak ele alır. Kurduğu karışıklıkta, iki farklı aileden herhangi birini olumluamaz veya bunların karşısında ideal, 'iyi aile' önermez.

Yanında annesiyle, İstanbul'un varoşlarında evden kaçan oğlunu arayan Nesrin bir apartmana girer ve duvarları yıkılmış bir harabeye çıkar, ölü bir kedi görür ve kokusunu duyar. Bu sahne, çürümenin 'ev içinde'/ailede başladığıyla ilgili güçlü bir göndermedir. Pandora'nın Kutusu aile kurumunun kendisidir. **Nietzsche** *İnsanca, Pek İnsanca* kitabında, Pandora'nın Kutusu mitiyle ilgili şöyle söylemektedir;

Kutu açılıp, Zeus'un içinde sakladığı bütün kötülükler dünyaya saçıldığı zaman, orada son bir kötülük kaldığından kimsenin haberi olmamıştı: umut. O zamandan beri, insanlar yanlışlıkla kutuyu ve içindeki umudu iyi şans olarak yorumladı Fakat Zeus'un arzusunun, insanların kendilerini işkenceye teslim etmeleri olduğunu unuttuk. Umut kötülüklerin en kötüsüdür, çünkü işkenceyi uzatır.

Filmde İstanbul'dan bir Karadeniz köyüne yapılan yolculuk, kent taşra ikiliği yaratarak geleneksel-modern çatışması doğurur. Metropol, modern yaşamın

merkezi olmasının yanı sıra göçmen, azınlık ve yoksulların barındığı, geleneksel olanla modern arasında sıkışmış varoşlarıyla da varlık gösterir. İstanbul her iki yüzüyle, yabancılaşmanın, yozlaşmanın, iletişimsizliğin ve kaostun merkezi durumundayken, taşra bu çarpıklıklardan uzak, bütünüyle insana dairdir. Köy yolunda, arabanın benzini biter, benzin almaya giden Mehmet kısa süre sonra, parayı yolda karşılaştığı köylüye verdiğini, benzini dönüş yolunda getireceğini söyleyerek geri döner, kardeşlerininse adamın parayı alıp kaçacağından şüpheleri yoktur. Ne var ki bir süre sonra köylü aldığı benzinle gelir. Modernitenin neden olduğu hızlı değişim ve dönüşüm, süreksizlik, yabancılaşma, bireysellik ve sosyal izolasyon insanların güvensizliğini ve kaygılarını artırmaktadır.

Giddens'a göre, modernliğin sonucunda geleneksel toplumsal düzenlerden bütünüyle ayrılan yaşam biçimleri ortaya çıkmıştır. Hem küresel düzeyde yaygın olan, hem de günlük yaşamın en özel alanlarında dahi etkili olan bu değişiklikler geleneksel ile modern arasında derin uçurumlar yaratmıştır. Bu uçurumların kaynağını modern toplumsal kurumları geleneksel toplumsal düzenlerden ayıran süreksizliklerde bulur ve ona göre kent yalnızca yanıtıcı bir sürekliliğe sahiptir.

Mimari yapı ve mekan kullanımı film içerisindeki çatışmaları destekler biçimde kullanılmış, Nesrin ve Nusret'in evleri arasında tutsaklık-özgürlük zıtlığı yaratılmıştır. Mekan, şüphesiz onu yaşam alanı kılan kimselerden bağımsız düşünülemez. Yaşama mekanları, sakinlerinin bireysel ve kültürel farklılıklarını yansıtır. Mekanın en etkili biçimde kullanıldığı apartman dairesi modeli, totaliter bir düzenlemeyi yansıtır. Bu plan, insanın aynı hareketleri yapıp, aynı çevreye tabi olarak yaşaması sonucunu doğurur. Mekanın bu özel düzenlemesi neyin nerede yapılacağını dikte ettiğinden aynı çatı altında yaşayanların birliktelik duygusunu ortadan kaldırır. Her şeyin yerinin belli olmasıyla, çevrede bir düzen duygusu yaratarak sahte bir gerçeklik örneği ortaya koyar. Mekanın her köşesinden azami yarar sağlayan yeni tip yapılar, yaşama mekanı totalitarizminin en aşırı örneklerindedir. Odalar, içlerinde ne yapılacağını belirleyerek, onu kullanan bireyleri domine eder. İnsanın çok fonksiyonlu oluşunu yadsıyan, ona ket vuran ve yöneten bu yapıda, Nusret, salonun ortasına işeyerek modernitenin pratiklerini alaşağı eder.

Çağdaş mimari, mekanı fonksiyonel biçimde düzenlemesinin yanı sıra, bir zamanlar yaşamış olanlardan artakalan bir yığın öteberinin -gazeteler, mektuplar, fotoğraflar- her şeyin bir zamanlar nasıl olduğunu gösteren tanıkların istiflendiği

tavan arası, bodrum ya da kilere yer vermez. Bir kuşaktan diğerine uzanan tarihsel süreklilik ortadan kalkmıştır. Modern insan, zamanı kendinden başlatır; öncesiz, geçmişsiz ve hafızasızdır. Ananenin 'her şeyi unutarak', çocuklarının dünyasında varlık göstermesi önemli bir göndermedir, ne var ki bu dünyada 'geçmişe' yer yoktur. Köydeki ev ise içinde bir tarih barındırır, ananeyi köye götüren torunun, evde bulup oynadığı oyuncak muhtemelen dayısının çocukluğundan kalmadır.

Nusret, Nesrin'in evinde pencereden dışarı bakmak istediğinde jaluzi ona engel olur. Sürat, kullanışlılık ve işlevsellik ev için son derece önemlidir, mühim olan güneş ışığının engellenmesidir, dışarıyı seyretmek için zaman yoktur. Bununla birlikte 'güven verici' mekan inşası dört duvar arasında sürdürülen yaşamları beraberinde getirmiştir. Ananenin şehirde üzerine kilitlenen kapılardan kaçıp, dağına -doğaya- dönmesi, özgürlüğe kavuşmadır.

Film, aile olma halini sorunsallaştırırken, mutlu olunacak bir ideal aile formülünün olmadığını altını çizer. Şehir hayatının ve modernitenin insan doğasını alçaltıcı deneyimlerinden kurtulmanın yolunuysa, doğaya dönmekte bulur.

Ustaoglu, film için şöyle söylemektedir:

Yitirilen idealler ve sinsice yerini alan konformizm; gerçeklikten kopmalar, ön yargılar, böylece her an çatırdamaya hazır iki yüzlü aile anlayışı ve bunun yarattığı bunalımlar, kaçışlar, nihilizm, sınıfsal farklılıklar, iğreti ilişkiler, iletişimsizlik, suçluluk, korkular, yapayalnızlık, kısaca insana dair her şey **Pandora'nın Kutusu**'nda saklı.

Kaynaklar

Vassaf, Gündüz, *Cehenneme Övgü*, çev. Zehra Gencosman - Ömer Madra, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013.

Nietzsche, Friedrich, *İnsanca Pek İnsanca*, çev. Mustafa Tüzel, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.

Erhat, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul, Remzi Kitabevi

Ustaoglu, Yeşim, 'Filmin Künyesi' ([link](#))

Ustaoglu, Yeşim, 'Yönetmen Görüşü' ([link](#))